

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณของมโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนสังคมศึกษา
ในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 5 เล่ม คือ

1. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เล่ม 1
ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
2. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เล่ม 2
ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
3. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา เพื่อนบ้านของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
4. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา โลกของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 1
ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
5. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา โลกของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่ม 2
ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

การสร้างเครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์และตารางการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษา
ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นเกณฑ์และตารางการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาที่ปรากฏในหนังสือ
เรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ตอนที่ 2 เป็นเกณฑ์และตารางการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความสอดคล้องของมโนทัศน์ สังคมศึกษาที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา กับมโนทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากจุด ประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ตอนที่ 3 เป็นเกณฑ์และตารางการวิเคราะห์เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ สังคมศึกษาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยนำเกณฑ์การวิเคราะห์หนังสือที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมเชิงเนื้อหาโดยถือเกณฑ์ข้างมาก 2 ใน 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมา เป็นเกณฑ์ทดลองการวิเคราะห์หนังสือเรียน ชั้นละ 1 บท รวม 3 บท ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ผลการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่สร้างขึ้นและนำมาแก้ไขปรับปรุง แล้วจึงนำเกณฑ์การวิเคราะห์ หนังสือเรียนที่ผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ไปสร้างตารางเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ มโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 5 เล่ม ผู้วิจัย นำผลการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาที่นำเสนอในหนังสือเรียนมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) สรุปได้ดังนี้ คือ

1. ผลการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 จำนวน 5 เล่ม มีดังนี้

1.1 เนื้อหารายวิชาของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "ประเทศของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พิจารณาทุกบทเรียนมีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดจากจุดประสงค์ของ หลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 18.45 เมื่อพิจารณาเนื้อหาแต่ละบทเรียน พบว่า เนื้อหาเรื่อง "วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต" มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดมากที่สุด

คือ ร้อยละ 32.85 และเนื้อหาบทเรียนเรื่อง "การคมนาคมขนส่งและการสื่อสารในประเทศไทย" กับ เนื้อหาบทเรียนเรื่อง "ศาสนากับแนวทางการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 10.00

1.2 เนื้อหารายวิชาของหนังสือเรียนวิชาสังคมนา "เพื่อนบ้านของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เมื่อพิจารณาเนื้อหาบทเรียนที่มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 17.38 เมื่อพิจารณาเนื้อหาแต่ละบทเรียนพบว่า เนื้อหาเรื่อง "ทรัพยากรธรรมชาติ" มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่กำหนดมากที่สุดคือ ร้อยละ 30.71 และเนื้อหาบทเรียนเรื่อง "การเข้าใจแผนที่" "ศาสนาและแนวทางการดำเนินชีวิต" และ "ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับต่างประเทศ" มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่น้อยที่สุดเพียง ร้อยละ 10.00

1.3 เนื้อหารายวิชาของหนังสือเรียนวิชาสังคมนา "โลกของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พิจารณาเนื้อหาบทเรียนที่มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 19.89 แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาแต่ละบทเรียนพบว่า เนื้อหาบทเรียนเรื่อง "จริยธรรมกับการพัฒนาประเทศ" มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่กำหนดมากที่สุดถึงร้อยละ 44.07 และเนื้อหาบทเรียนเรื่อง "ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ตอนโลกกลุ่มที่สอง" มีมีโนทัศน์สังคมนาหลักที่กำหนดน้อยที่สุดเพียง ร้อยละ 9.60

2. ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของมีโนทัศน์สังคมนาที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมนา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กับมีโนทัศน์สังคมนาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรสังคมนา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สรุปได้ดังนี้

2.1 พิจารณาความสอดคล้องของมีโนทัศน์สังคมนาที่นำเสนอในหนังสือเรียน กับมีโนทัศน์สังคมนาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมนา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1.1 มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "ประเทศของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 18.45 แต่เมื่อพิจารณา มโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อย พบว่า มโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่ 6.5 เรื่อง "ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและแนวทางเบื้องต้นที่จะนำไปพัฒนาประเทศ" มีความสอดคล้องมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 15.16 และมโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่ 8.5 และ 8.6 เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการขยายตัวของชาติตะวันตก" และ "มหภาพและปัญหาต่าง ๆ ในโลกปัจจุบัน" มีความสอดคล้องน้อยที่สุดเพียง ร้อยละ 0.13

เนื้อหาวิชาในบทเรียนเรื่อง "วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต" พบว่า มีการนำเสนอ มโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่ 7.7 และ 9.3 เรื่อง "การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนไทย" และ "การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและศาสนธรรม" มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 78.57 เนื้อหาในบทเรียนนี้ไม่พบว่ามีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียน สอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดคือ มโนทัศน์ที่ 2, 3, 4, 7 และ 10

2.1.2 มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "เพื่อนบ้านของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 17.38 เมื่อพิจารณามโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อย พบว่า มโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่ 8.1 เรื่อง "ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก" มีความสอดคล้องมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 21.54 และมโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่ 5.1, 7.1 และ 7.2 เรื่อง "การตัดสินใจเลือกหลักแหล่งที่อยู่อาศัยได้อย่างเหมาะสม" "ลักษณะและปัญหาทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย" และ "การตัดสินใจเลือกหลักแหล่งที่อยู่อาศัยได้อย่างเหมาะสม" มีความสอดคล้องน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 0.13

เนื้อหาวิชาในบทเรียนเรื่อง "ทรัพยากรธรรมชาติ" นำเสนอโมทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อยที่ 8.1 เรื่อง "ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก" มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 64.21 เนื้อหาในบทเรียนนี้ไม่พบว่ามีโมทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียน สอดคล้องกับจุดประสงค์หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาตอนต้นในโมทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนด คือ โมทัศน์ที่ 1, 2, 3, 4, 6, 9 และ 10

2.3 โมทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "โลกของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความสอดคล้องกับโมทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 19.89 เมื่อพิจารณามโนทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อย พบว่า โมทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อยที่ 8.1 เรื่อง "ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก" มีความสอดคล้องมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18.65 และโมทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อยที่ 3.7 และ 7.1 เรื่อง "การอนุรักษ์สมบัติของชาติ" และ "ลักษณะและปัญหาทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย" ไม่มีการนำเสนอเลย

เนื้อหาวิชาในบทเรียนเรื่อง "จริยธรรมกับการพัฒนาประเทศ" มีโมทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อยที่สอดคล้องกับโมทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44.07 และพบว่ามีโมทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อยที่

6.4 เรื่อง "การเลือกสรรคุณธรรมที่นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม" มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.18 มีโมทัศน์สังคมศึกษารายช้อย่อยที่ 1.4 เรื่อง "การรู้จักใช้สิทธิและเสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมาย" น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 0.14

3. ผลการศึกษาวิธีการนำเสนอโมทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3.1 พิจารณาวิธีการนำเสนอโมทัศน์สังคมศึกษาหลักในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตอนต้น

3.1.1 การนำเสนอโมทัศน์สังคมศึกษาหลักในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 101 - ส 102 "ประเทศของเรา" ส 203 - ส 204 "เพื่อนบ้านของเรา" และ ส 305 - ส 306 "โลกของเรา" ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ มีการนำเสนอโมทัศน์สังคมศึกษาหลักในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาแบบบรรยาย (Expository) มากกว่าการนำเสนอแบบให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง (Discovery)

(Discovery) โดยนำเสนอคิดเป็นร้อยละ 76.37, 72.52 และ 64.74 ตามลำดับ

3.2 พิจารณาวิธีการนำเสนอมนทัศน์สังคมศึกษาหลักแบบบรรยาย

(Expository) และแบบให้คนพบด้วยตนเอง (Discovery)

3.2.1 มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 101 - ส 102 "ประเทศของเรา" ส 203 - ส 204 "เพื่อนบ้านเรา" และ ส 305 - ส 306 "โลกของเรา" มีการนำเสนอแบบบรรยายมากที่สุด ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการนำเสนอแบบบรรยายมากที่สุด คือ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักเรื่อง "ศาสนาและวัฒนธรรมกับการดำรงชีวิต" คิดเป็นร้อยละ 89.30 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีการนำเสนอแบบบรรยายมากที่สุด คือ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักเรื่อง "ความรักชาติ" คิดเป็นร้อยละ 84.34 และในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีการนำเสนอแบบบรรยายมากที่สุด คือ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักเรื่อง "ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชาติ" คิดเป็นร้อยละ 70.64

3.2.2 มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 101 - ส 102 "ประเทศของเรา" ส 203 - ส 204 "เพื่อนบ้านของเรา" ส 305 - ส 306 "โลกของเรา" มีการนำเสนอแบบให้คนพบด้วยตนเองมากที่สุดในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษา 2 คือ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักเรื่อง "ความเข้าใจในแผนที่" คิดเป็นร้อยละ 53.96 และ 45.67 ตามลำดับ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักเรื่อง "ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย" คิดเป็นร้อยละ 44.68

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521" มีประเด็นสำคัญซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 - ม.3) จำนวน 5 เล่ม และพิจารณาความสอดคล้องของมโนทัศน์สังคมศึกษาที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1.1 การวิเคราะห์เนื้อหารายวิชาของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "ประเทศของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พิจารณารวมทุกบทเรียนปรากฏว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักและมโนทัศน์สังคมศึกษาที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาสอดคล้องกับมโนทัศน์ที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 18.45 ทั้งนี้เนื่องจาก

เนื้อหาบทเรียนที่พิจารณาหลายเรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องจะมีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดไว้ไม่ครบทั้ง 10 ข้อ ในแต่ละรายข้อจะพบว่า มีมโนทัศน์หลักที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของเรื่องนั้น ๆ เพียงบางมโนทัศน์เท่านั้น แต่บางรายข้อก็จะพบว่า มีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดมาก จึงมีผลห้ามมโนทัศน์สังคมนาฬิกาไม่ครบทั้งหมด และเมื่อพิจารณาข้อย่อยพบว่า มีเนื้อหารายวิชาที่มีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดไว้มากที่สุดคือเรื่อง "วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต" และยังมีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาข้อย่อยที่ 7.7 และ 9.3 เรื่อง "การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนไทย" และ "การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและศาสนธรรม" มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 78.57 ทั้งนี้จะเป็นเพราะว่าเนื้อหาวิชาในเรื่องนี้มีลักษณะของความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง และมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดในบางหัวข้อมาก ถึงแม้ว่าในบางมโนทัศน์จะไม่มีปรากฏอยู่ในเรื่องนี้เลยก็ตาม จึงมีผลทำให้เนื้อหาในเรื่องนี้มีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดมากกว่าเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ

ในส่วนของเนื้อหาวิชาของหนังสือเรียนที่พบว่า มีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดไว้น้อยที่สุดคือเรื่อง "การคมนาคมขนส่งและการสื่อสารในประเทศไทย" และในส่วนของมโนทัศน์สังคมนาฬิกาข้อย่อยที่พบว่า มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดจากหลักสูตรสังคมนาฬิกาข้อย่อยที่สุด คือ เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการขยายตัวของชาติตะวันตก" และ "บทบาทและปัญหาต่าง ๆ ในโลกปัจจุบัน" จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่า เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่าจำนวนข้อย่อยในเรื่องนี้มีมาก ทำให้เนื้อหากระเจาออกไปมากและขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาวิชาที่น่าเสนอแต่เนื้อหาที่จำเป็นเท่านั้น และพบอีกว่าเนื้อหาในเรื่องนี้จะมีมโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่กำหนดจำนวนน้อยมาก นอกจากนี้เนื้อหาวิชาในหนังสือเรียนเล่มนี้มีจุดประสงค์ในการจัดทำหนังสือเรียน เน้นหนักในเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยเท่านั้น จึงมีผลทำให้ปริมาณของมโนทัศน์สังคมนาฬิกาข้อย่อย และมโนทัศน์สังคมนาฬิกาหลักที่น่าเสนอในหนังสือเรียนที่ไม่ปรากฏอยู่ในบทเรียนเรื่อง "วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต" คือ มโนทัศน์สังคมนาฬิกาที่ 2, 3, 4, 7 จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่าเป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าลักษณะเนื้อหาที่จะต้องเสนอข้อเท็จจริงในเฉพาะเรื่องเท่านั้น จึงมีผลทำให้เนื้อหาในบทเรียนเรื่องนี้ขาดมโนทัศน์สังคมนาฬิกา เรื่อง "ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย" "ความรักชาติ" "ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชาติไทย" และ "ความรักความผูกพันกับท้องถิ่นตน" ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า เป็นมโนทัศน์สังคมนาฬิกา มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทเรียนเรื่อง "วัฒนธรรมในการดำรง

ชีวิตน้อยมาก" จึงมีผลทำให้ไม่มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักในเรื่องดังกล่าวข้างต้น

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาวิชาของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 203 - ส 204 "เพื่อนบ้านของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พิจารณารวมทุกบทเรียนปรากฏว่ามีมโนทัศน์สังคมศึกษาและมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา สอดคล้องกับมโนทัศน์ที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 17.38 ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนบทเรียนมาก และพบว่าเนื้อหาในหลาย ๆ บทเรียนจะไม่มีมโนทัศน์สังคมศึกษาอยู่เลย นอกจากนี้มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนที่พบจะมีค่าร้อยละต่ำ จึงมีผลทำให้ค่าเฉลี่ยโดยส่วนรวมมีปริมาณต่ำ และเมื่อพิจารณารายชื่อย่อยพบว่าเนื้อหาวิชาที่มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดไว้มากที่สุดคือเรื่อง "ทรัพยากรธรรมชาติ" และยังมีมโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่ 8.1 เรื่อง "ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก" มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 64.21 ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า มีการเสนอมโนทัศน์สอดคล้องกับที่กำหนดจากจุดประสงค์รายวิชาและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะลักษณะของเนื้อหาส่วนใหญ่จะกล่าวถึงลักษณะและข้อเท็จจริงของประเทศหรือภูมิภาคนั้น ๆ จึงอาจมีผลทำให้มโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยในเรื่องดังกล่าวมาก นอกจากนี้เนื้อหาวิชาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาก ผู้เขียนจึงสามารถเขียนได้ตรงตามเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มาก จึงมีผลทำให้เนื้อหาในเรื่องนี้มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดไว้ในปริมาณมากดังกล่าว

ในส่วนของเนื้อหาวิชาของหนังสือเรียนที่พบว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดไว้น้อยที่สุดคือ เรื่อง "การเข้าใจแผนที่" "ศาสนาและแนวทางการดำเนินชีวิต" และ "ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับต่างประเทศ" และในส่วนของมโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อยที่พบว่า มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดจากหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ที่กำหนดจากหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาน้อยที่สุดคือ เรื่อง "การตัดสินใจเลือกหลักแหล่งที่อยู่อาศัยได้อย่างเหมาะสม" "ลักษณะและปัญหาทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย" จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่าเป็นเช่นนี้เพราะมีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดน้อยมากเพียง 1 หรือ 2 มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดไว้เท่านั้น และในส่วนของความสอดคล้องที่พบว่ามีไม่มากนักก็เพราะว่าเนื้อหาในหนังสือเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นี้ จุดประสงค์รายวิชาจะเน้นการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงทำให้มีมโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อที่มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมศึกษาที่กำหนดคน้อยมาก และมีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนที่ไม่ปรากฏอยู่ในบทเรียนเรื่อง "ทรัพยากรธรรมชาติ" ก็คือ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลัก ที่ 1, 2, 3, 4, 6, 9 และ 10 จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่า เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่า มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักข้อที่ 1, 2, 3, 6 และ 9 จะเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การเมืองการปกครองและประวัติศาสตร์ไทยมาก และในมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักข้อที่ 10 จะเป็นเรื่อง ความเข้าใจในแผนที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะมีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการจัดทำหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 น้อยมาก เพราะจุดประสงค์รายวิชาในการจัดทำหนังสือเรียนเล่มนี้ มีลักษณะที่จะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของไทยเป็นส่วนใหญ่ จึงมีผลทำให้ไม่มีการนำเสนอ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในบทเรียนเรื่องนี้เลย

1.3 การวิเคราะห์เนื้อหาวิชาของหนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 305 - ส 306 "โลกของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พิจารณารวมทุกบทเรียนปรากฏว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษาและมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 19.89 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมื่อพิจารณารายชื่อย่อของเนื้อหาในแต่ละบทเรียนจะพบว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดไม่เท่ากัน บางบทพบว่ามโนทัศน์มากคิดเป็นร้อยละได้ถึงร้อยละ 100 แต่บางบทเรียนจะไม่พบว่า มีการนำเสนอ มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดในบทเรียนเลย เมื่อนำมาเฉลี่ยโดยส่วนรวมจึงพบว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักใหม่ปริมาณดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และเมื่อพิจารณารายชื่อย่อของเนื้อหาวิชาที่มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดไว้มากที่สุดคือ เรื่อง "จริยธรรมกับการพัฒนาประเทศ" และยังพบว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษารายชื่อย่อที่ 6.4 เรื่อง "การเลือกสรรคุณธรรมที่พึงนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสังคม" มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 85.18 ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า เนื้อหาในบทเรียนนี้พบว่า มีมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดคิดเป็นร้อยละ 100 ถึง 3 มโนทัศน์ และลักษณะของเนื้อหาวิชาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย เพราะเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรมที่คนส่วนมากคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว จึงอาจมีผลทำให้ผู้เขียนสามารถนำเสนอ มโนทัศน์สังคมศึกษาในเรื่องนี้ได้มากเช่นเดียวกับในเนื้อหาบทเรียนเรื่อง "ปัญหาสิ่งแวดล้อม" และ "ปัญหาวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี" ที่พบว่า มีมโนทัศน์สังคมนาวิชาข้อที่ 5.3 เรื่อง "การตระหนักในปัญหาประชากร และสิ่งแวดล้อม" มากที่สุด

ในส่วนของเนื้อหาวิชาของหนังสือเรียนที่พบว่า มีมโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักที่กำหนดไว้น้อยที่สุดคือ เรื่อง "ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์" และในส่วนของมโนทัศน์สังคมนาวิชารายช้อย่อยที่ 3.7 เรื่อง "การอนุรักษ์สมบัติของชาติ" ไม่มีการนำเสนอไว้ในหนังสือเรียนเล่มนี้เลย จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่า เป็นเช่นนี้เพราะในเรื่องภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ไม่ได้มีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาติแต่เป็นการนำเสนอเฉพาะเรื่องของสภาพการเมืองการปกครองเท่านั้น จึงไม่มีการนำเสนอในเรื่อง "การอนุรักษ์สมบัติของชาติ" และในเรื่องของมโนทัศน์สังคมนาวิชารายช้อย่อยที่ไม่มีการนำเสนอไว้ในหนังสือเรียนเล่มนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าเนื้อหาวิชาที่เขียนขึ้นตามจุดประสงค์รายวิชาของหลักสูตรไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะเสนอเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์สังคมนาวิชาในเรื่องดังกล่าว และหนังสือเรียนวิชาสังคมนาวิชาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะแบ่งขอบเขตของเนื้อหาวิชาออกเป็นสามส่วน คือ ประเทศของเรา เพื่อนบ้านของเรา และโลกของเรา เรียงตามลำดับชั้น ดังนั้น จึงอาจมีผลให้ในหนังสือเรียนเล่มนี้ขาดมโนทัศน์สังคมนาวิชารายช้อย่อยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่หนังสือเรียนวิชาสังคมนาวิชา จะมีมโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักและมีความสอดคล้องของมโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักที่นำเสนอในหนังสือเรียนวิชาสังคมนาวิชา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กับมโนทัศน์สังคมนาวิชาที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมนาวิชา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดจะมีมากหรือน้อยมิได้ขึ้นอยู่กับการรายละเอียดที่ปรากฏผลจากการวิเคราะห์เท่านั้น ปัจจัยที่จะมีผลต่อการรายละเอียดที่ได้ประการหนึ่งก็คือ จำนวนช้อย่อยในแต่ละเนื้อหาวิชาว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด เพราะถ้ามีช้อย่อยมากก็จะทำให้มโนทัศน์สังคมนาวิชากระจายกันไปตามช้อย่อยต่าง ๆ แต่ละช้อย่อยมาก จึงมีผลต่อการที่ผู้เขียนจะเสนอเนื้อหาใน 1 ช้อย่อย ให้มีมโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักที่กำหนดครอบคลุมทั้ง 10 มโนทัศน์ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า ในการเขียนหนังสือเรียนสังคมนาวิชานั้น น่าจะมีการกำหนดขอบข่ายของมโนทัศน์ที่นักเรียนควรจะมีและมีการกำหนดเกณฑ์ในการเขียนไว้ว่า ในเนื้อหาวิชาแต่ละเรื่องนั้นจะมีวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักอย่างไร ในแต่ละระดับชั้น จึงจะครอบคลุม มโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักทั้งหมด รวมทั้งมีการพัฒนามโนทัศน์จากมโนทัศน์ขั้นต้นไปสู่ มโนทัศน์ขั้นสูงตามลำดับที่ ได้มีการนำเสนอไว้ในหนังสือเรียนสังคมนาวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมโนทัศน์สังคมนาวิชาหลักที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมนาวิชา จะทำให้หนังสือเรียนมีคุณภาพที่ดี

เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการเรียนการสอนของครูและนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิด
มโนทัศน์สังคมนิยมมากที่สุด

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า เนื้อหารายวิชาในหนังสือเรียนทั้ง 5 เล่มนี้ จะมีมโนทัศน์
สังคมนิยมที่กำหนดไม่ครบทั้ง 10 มโนทัศน์ โดยเฉพาะมโนทัศน์สังคมนิยมหลักที่กำหนดในข้อที่
2 คือ มโนทัศน์เรื่อง "ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย" ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
พรทิพย์ สิงห์โศทอง (2528 : 128) ที่พบว่า เนื้อหารายวิชาสังคมนิยมเรื่อง "พระพุทธ
ศาสนา" ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เสนอเนื้อหาไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์วิชาสังคมนิยมครบ
ทั้ง 6 ข้อ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่หนังสือเรียนวิชาสังคมนิยมมีมโนทัศน์ไม่ครบทุกข้อนั้น อาจจะเนื่อง
มาจากวิชาสังคมนิยมมีลักษณะบูรณาการ ความเหมาะสมของลักษณะเนื้อหาในแต่ละวิชา
จะมีมโนทัศน์ที่ต่าง ๆ กันไป เพราะการจัดทำหนังสือเรียนนั้นต้องมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์
ของหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ ทั้งนี้ ปราณี โพธิ์สุข (2527 : 5) ให้ความ
ความเห็นว่ "เนื้อหาในหนังสือแบบเรียนเป็นการวิเคราะห์และตีความจากคำอธิบายรายวิชาและ
จุดมุ่งหมายของวิชา ดังนั้น หนังสือแบบเรียนจึงต้องเรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้องกับแนวทางที่
กำหนดไว้ในหลักสูตร"

นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นอีกว่า การที่เนื้อหาบทเรียนเรื่อง "การคมนาคมขนส่ง
และการสื่อสารในประเทศไทย" "ศาสนากับแนวทางการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย"
"การเข้าใจแผนที่" "ศาสนาและแนวทางการดำเนินชีวิต" "ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยา
กับต่างประเทศ" และ "ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์" ที่พบว่า มีมโนทัศน์สังคมนิยมหลักที่
กำหนดน้อยที่สุด โดยเฉพาะแล้วเท่า ๆ กัน ถ้าพิจารณารายละเอียดของเนื้อหาวิชาดังกล่าว
แล้วจะพบว่า ลักษณะของเนื้อหาวิชาดังกล่าวเป็นเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงที่เป็นข้อกำหนดที่แน่นอน
อยู่แล้ว ในแต่ละเรื่องก็จะมีมโนทัศน์สังคมนิยมหลักที่กำหนดไว้ได้ไม่มากนัก และไม่ครอบคลุม
มโนทัศน์อื่น ๆ เลย เช่นเรื่อง "การเข้าใจแผนที่" ก็จะมีมโนทัศน์สังคมนิยมเฉพาะเรื่องแผนที่
มากกว่ามโนทัศน์อื่น ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้เขียนเสนอ มโนทัศน์ในเนื้อหาวิชาไว้ถูกต้องชัดเจน
และครอบคลุมเนื้อหา จะช่วยให้หนังสือเรียนมีคุณภาพและน่าสนใจขึ้น ซึ่ง ซามูเอล บรอดเบลท์
(Samuel Brodbelt 1972 : 487-492) กล่าวว่า "ความน่าอ่านของหนังสือคือ เขียนไป
ตามลำดับของเหตุผล เสนอมโนทัศน์ที่ชัดเจนและมีการพัฒนา มโนทัศน์ในหนังสือเรียน" นอกจากนี้
บาร์รี เค เบเยอร์ (Barry K. Beyer 1971 : 115) ได้กล่าวถึงบทบาทของมโนทัศน์ใน
การเรียนรู้อย่างนี้

มโนทัศน์ช่วยจัดข้อมูลอย่างมีระบบให้เป็นแบบแผนขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เราเกิดความเข้าใจในข้อมูลย่อยต่าง ๆ ใด หมายความว่า มโนทัศน์ใดเสนอรูปแบบของข้อมูลประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งผู้ศึกษาจะค้นพบได้และใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงจากการวิเคราะห์ข้อมูลหรือจากประสบการณ์ มโนทัศน์ยังก่อให้เกิดคำถามต่าง ๆ ซึ่งผู้ศึกษาสามารถถามเมื่อศึกษาข้อมูล เพื่อแสวงหลักฐานหรือข้อพิสูจน์สำหรับชุดข้อมูลประเภทนั้น ๆ การรวมมโนทัศน์หนึ่งใดโดยเฉพาะ ช่วยให้เราสามารถไขของประกอบของมโนทัศน์นั้นเป็นคำถามระหว่างการเรียนและการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อมีการพบข้อพิสูจน์หรือหลักฐานแล้ว ข้อพิสูจน์ดังกล่าวจะถูกจัดอยู่ในประเภทที่เหมาะสมในฐานะเป็นองค์ประกอบของมโนทัศน์เพื่อว่า ผู้ศึกษาจะสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของมโนทัศน์นั้นได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นอีกว่า สำหรับมโนทัศน์สังคัมศึกษาหลักที่ 8 เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่าง ๆ ในประชาคมโลก" ที่พบว่า มีอยู่มากที่สุดในหนังสือเรียนสังคัมศึกษา "เพื่อนบ้านของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และหนังสือเรียนสังคัมศึกษา "โลกของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่จะพบว่ามีอยู่น้อยที่สุดในหนังสือเรียนสังคัมศึกษา "ประเทศของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถ้าพิจารณาในลักษณะของเนื้อหาเกี่ยวกับจุดประสงค์รายวิชาแล้วจะพบว่ามีความสอดคล้องกัน ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาวิชาในหนังสือเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ในขณะที่หนังสือเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะมีเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าถ้าการเขียนหนังสือเรียนสำหรับนักเรียน จะได้ยึดเอามโนทัศน์สังคัมศึกษาเป็นหลักแล้ว ก็จะทำให้หนังสือเรียนมีส่วนช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ในการเรียนวิชาสังคัมศึกษามากขึ้น แสดงให้เห็นว่าการที่เนื้อหาวิชาในหนังสือเรียน มีการเสนอมโนทัศน์ไว้สูงนี้เป็นสิ่งที่ดี ซึ่ง ลาวัญย์ วิทยาอุทัยกุล และ ปราณ โปธิสุข (2526 : 173-175) ได้กล่าวถึงมโนทัศน์ในหนังสือเรียนไว้ดังนี้

การคัดเลือกเนื้อหา เนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนเป็นการคัดเลือกเฉพาะเนื้อหาที่จำเป็นซึ่งใดแก่ การกำหนดมโนคติพื้นฐานและหลักการเบื้องต้น แล้วอธิบายและยกตัวอย่างประกอบให้เข้าใจชัดเจน ถึงการใช้เนื้อหาเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ และจุดมุ่งหมายสูงสุดของหนังสือเรียนในส่วนที่ใช่เป็นเครื่องมือประกอบการเรียนการสอนก็คือ การให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการให้ข้อเท็จจริง พื้นฐาน มโนคติ และสรุปหลักการ

และสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ คอนนี มัทเธอร์ (Connie Muther 1984 : 82-85) กล่าวว่าลักษณะการเขียนที่สำคัญ และการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือเรียนควรได้มีการเน้นจุดสำคัญๆ ของเรื่อง ยกประเด็นที่สำคัญ ๆ ใ้ได้อย่างชัดเจนไม่คลุมเครือ การเขียนนั้นควรเขียนอย่างมีเหตุผลเสนอข้อคิดเห็นและไหม้โน้ตค้นใ้ได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้เขียนเสนอมโน้ตค้นใ้ในเนื้อหาวิชานั้นใ้ได้อย่างถูกต้อง และชัดเจน จะช่วยให้หนังสือเรียนมีคุณภาพและน่าสนใจขึ้น

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ยังพบอีกว่า ไม่มีการนำเสนอ มโน้ตค้นสังคัมศึกษาหลัก คือ มโน้ตค้นที่ 2, 3, 4, 7 ในหนังสือเรียนวิชาสังคัมศึกษา "ประเทศของเรา" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ มโน้ตค้นที่ 1, 2, 3, 4, 6, 9 และ 10 ในหนังสือเรียนวิชาสังคัมศึกษา "เพื่อนบ้านของเรา" ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การที่ไม่มีการนำเสนอ มโน้ตค้นสังคัมศึกษาหลักเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า การเสนอเนื้อหาของหนังสือเรียนไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคัมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ทุกจุดประสงค์ ทั้งนี้ มโน้ตค้นสังคัมศึกษาหลักที่ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์มาใช้ในการวิเคราะห์นั้นจะมาจากจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคัมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รจิต ชัยสุข (2528 : 80) ที่พบว่า หนังสือประกอบการเรียนวิชาสังคัมศึกษา วิชาศีลธรรมของกรมวิชาการใ้เสนอเนื้อหาตรงกับ ความมุ่งหมายวิชาสังคัมศึกษา เพียง 4 ข้อ ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเนื่องมาจากผู้จัดทำหนังสือเรียนมิได้เขียนหนังสือเรียนโดยยึด มโน้ตค้นสังคัมศึกษาที่กำหนดจากหลักสูตรวิชาสังคัมศึกษาเป็นแนวทางจึงมีผลทำให้หนังสือเรียนขาดคุณสมบัติบางประการในลักษณะเฉพาะสำคัญ ๆ ของหนังสือเรียนซึ่งปราณี โทธิสุข (2527 : 5) ได้กล่าวใ้หลายประการประกอบด้วย ความสอดคล้องกับหลักสูตร ความเป็นศาสตร์ของเนื้อหา ความเหมาะสมกับวุฒิภาวะของนักเรียน ความเหมาะสมในการเป็นพื้นฐานของการเรียนการสอน การผ่านการรับรองคุณภาพทางวิชาการและมีราคาพอสมควร

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าในการที่จะนำหนังสือเรียนไปใ้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนามโน้ตค้นสังคัมศึกษาใ้ผู้เรียนใ้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ครูผู้สอนควรมีโอกาสเลือกใ้หนังสือเรียน และจะต้องเข้าใจเกณฑ์การเลือกหนังสือเรียนสังคัมศึกษาด้วย

ซึ่ง โภชัย สาริกบุตรและสมพร สาริกบุตร (2521 : 24-40) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์และประเมินผลหนังสือเรียนสำหรับครูจะนำไปเป็นเกณฑ์ในการเลือกใช้หนังสือเรียน ในขณะที่เดียวกันถ้าจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียบเรียงจำเป็นต้องเขียนหนังสือเรียนใหม่มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมนิยมที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตร

2. การวิเคราะห์การนำเสนอโนทัศน์สังคมนิยมในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1 พิจารณาการนำเสนอโนทัศน์สังคมนิยมหลักในหนังสือเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521

การนำเสนอโนทัศน์สังคมนิยมหลักในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "ประเทศของเรา" "เพื่อนบ้านของเรา" และ "โลกของเรา" พบว่าใช้วิธีการนำเสนอแบบบรรยาย (Expository) มากกว่าการนำเสนอแบบให้ค้นพบด้วยตนเอง (Discovery) คิดเป็นร้อยละ 76.37 72.52 และ 64.74 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากมโนทัศน์สังคมนิยมหลักส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ดังนั้นผู้เรียบเรียงอาจจะต้องใช้วิธีนำเสนอแบบบรรยาย ทั้งนี้เพราะผู้เรียบเรียงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับข้อมูลและเนื้อหาวิชาให้มากที่สุด ครูจึงมีความสำคัญอย่างมากเพราะครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระไปยังผู้เรียน ซึ่งวิธีการนำเสนอแบบบรรยายจะไม่ช่วยให้นักเรียนเกิดการแสวงหาความรู้หรือการสืบค้นด้วยตนเอง แต่จากผู้เรียบเรียงนำเสนอโนทัศน์แบบให้ค้นพบด้วยตนเองแล้วจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความคิดอย่างมีระบบระเบียบรวมทั้งการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสริมศรี เสวตามร (2519 : 7171A) พบว่า หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษามีได้เสนอรูปแบบที่ส่งเสริมวิธีการสอนไม่ว่าจะเป็นการสอนแบบสืบเสาะหรือการสอนแบบแก้ปัญหาอันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการเรียนการสอนวิชานี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้เรียบเรียงนำเสนอโนทัศน์สังคมนิยมหลักด้วยวิธีการค้นพบด้วยตนเองมากกว่า การนำเสนอแบบบรรยาย ทั้งนี้เพราะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีอายุตั้งแต่ 11-15 ปี ซึ่งเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางความคิด

เชิงนามธรรมได้ นอกจากนี้ยังไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กตามที่ ฌ็อง ปิอาเจต์ (Jean Piaget 1975 : 5-55) ได้เสนอผลงานเกี่ยวกับพัฒนาการทางความคิด (Cognitive Development) ของเด็กในอันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้โน้ตทัศน์ได้นั้น จะต้องเป็นไปตามขั้นพัฒนาการปรากฏว่า ขั้นที่ 4 เป็นขั้นของการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal Operational Period) อายุตั้งแต่ 11-14 ปี จะมีพัฒนาการทางความคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล สามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่ได้เข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรม จากเหตุผลดังกล่าวถ้าผู้เรียบเรียงนำเสนอโน้ตทัศน์สังคมศึกษาหลักในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วก็จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้และเกิดมโนทัศน์ในลักษณะที่เป็นนามธรรมได้

2.2 พิจารณาการนำเสนอโน้ตทัศน์สังคมศึกษาหลักแบบบรรยาย (Expository) และแบบให้ค้นพบด้วยตนเอง (Discovery)

2.2.1 มโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนสังคมศึกษา "ประเทศของเรา" "เพื่อนบ้านของเรา" และ "โลกของเรา" มีการนำเสนอแบบบรรยาย (Expository) มากที่สุด และสอดคล้องกันทั้ง 3 ระดับชั้น คือ มโนทัศน์เรื่อง "ศาสนาและวัฒนธรรมกับการดำรงชีวิต" "ความรักชาติ" และ "ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชาติไทย" ทั้งนี้เมื่อพิจารณารายชื่อผู้เรียบเรียงเนื้อหาหนังสือเรียนสังคมศึกษา พบว่าผู้เรียบเรียงส่วนใหญ่ เป็นนักสังคมศาสตร์และนักประวัติศาสตร์โดยตรง และทำการสอนในระดับมหาวิทยาลัย จึงอาจจะขาดความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ ในระดับมัธยมศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดค้น สืบสอบด้วยตนเอง ผู้เรียบเรียงจึงเขียนเนื้อหาในลักษณะการให้ข้อเท็จจริง และนำเสนอด้วยวิธีแบบบรรยาย เมื่อพิจารณาธรรมชาติของเนื้อหาวิชา มโนทัศน์เรื่อง "ศาสนาและวัฒนธรรมกับการดำรงชีวิต" และ "ความรักชาติ" เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธา การนำเสนอที่จะให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกคล้อยตาม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้านเจตคติ และค่านิยม (Affective Learning) ผู้เรียบเรียงอาจจำเป็นต้องใช้วิธีการนำเสนอแบบบรรยาย สำหรับมโนทัศน์เรื่อง "ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชาติ" เนื้อหาเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในอดีต ผู้เรียบเรียงใช้วิธีการนำเสนอแบบบรรยาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของเวลา และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน ถ้าใช้วิธีการ

ทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ซึ่งเรียนโดยใช้กระบวนการของนักประวัติศาสตร์ในการศึกษาหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาข้อเท็จจริง ซึ่งเป็น การเรียนที่ฝึกผู้เรียนให้รู้จักสาเหตุและผล ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งรู้จัก แก่ปัญหาโดยใช้หลักฐานและข้อมูลผ่านการวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการ เปลี่ยนแปลงวิธีนำเสนอเนื้อหาในหนังสือเรียนสังคมศึกษา เพราะหนังสือเรียนเป็น แหล่งข้อมูลที่จะสะท้อนความนึกคิดเพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการค้นพบด้วยตนเองเป็นการส่งเสริมให้ นักเรียนได้พัฒนาทักษะการคิดของตน ซึ่ง ลาวัณย์ วิทยาวุฒิกุล และปราณี โพธิสุข (2526 : 175) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า หนังสือเรียนที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือประกอบการ สอนก็คือ "การให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการให้ข้อเท็จจริงพื้นฐานมโนคติ และการสรุปหลักการ ตลอดจนกล่าวถึงเนื้อหาลักษณะอื่น ๆ" นอกจากนี้ เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale 1969 : 665) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ว่า "หนังสือเรียน เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญและเป็นแกนกลางในค่านิยมความคิด" ดังนั้น หนังสือเรียนจึงเป็นสื่อที่มีบทบาท และความสำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนของครู จากผลการวิจัยของ สุวีพันธุ์ เกียนวัฒนา (2520 : 136) วิเชียร ทวีประเสริฐ (2522 : 90) ปรางค์สุวรรณ อติศโต (2523 : 114) และ สุวิชา พูลเกษ (2524 : 10) พบว่า ในการสอนโดยใช้หนังสือเรียนนั้น ครู ส่วนใหญ่ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอน ดังนั้นผู้เรียบเรียงจึงควรนำเสนอเนื้อหาสังคม ศึกษาในหนังสือเรียน ด้วยวิธีที่หลากหลายไม่ควรนำเสนอด้วยวิธีเดียว เพราะจะมีผลต่อการเรียน การสอน คือ ครูจะยึดหนังสือเรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ผลงานวิจัยของ เสริมศรี เสวตามร (2519 : 717A) พบว่า หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษามีได้เสนอรูปแบบที่ส่งเสริมวิธีการสอน ไม่ว่าจะเป็นการสอนแบบสืบเสาะหรือการสอนแบบแก้ปัญหาอันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการเรียน การสอนวิชานี้

2.2.2 มโนทัศน์สังคมศึกษาหลักของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา "ประเทศของเรา" "เพื่อนบ้านของเรา" "โลกของเรา" มีการนำเสนอแบบค้นพบ ด้วยตนเอง (Discovery) มากที่สุดและสอดคล้องกันทั้ง 5 เล่ม คือ มโนทัศน์ "ระบอบ การปกครองแบบประชาธิปไตย" "ความเข้าใจในแผนที่" ทั้งนี้เนื่องจากมโนทัศน์ เรื่อง "ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย" นั้น ขรรษชาติของเนื้อหาวิชาเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ นักเรียนต้องได้รับประสบการณ์ตรง จึงจะเกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้อง จึงมีผลทำให้

ผู้เรียบเรียงนำเสนอควยวิธีค้นพบควยตนเองมากกว่าการบรรยาย และมโนทัศน์เรื่อง "ความเข้าใจในแผนที่" เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยทักษะในการเขียน การอ่าน และการคิดควย ซึ่งผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติควยตนเองจึงจะทำให้เกิดควยรู้ควยความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ผู้เรียบเรียงจึงได้นำเสนอควยวิธีการค้นพบควยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะแผนที่ ซึ่งจากผลงานวิจัยของ จันทิมา ประเสริฐสม (2527 : 79) พบว่า ปัญหาการสอนทักษะการอ่านแผนที่ คือ ความไม่ชัดเจนของหนังสือเรียนค่านเนื้อหาและแผนที่ประกอบ การไม่มีแผนที่แสดงประกอบเนื้อหาในหนังสือเรียนระยะเวลาการฝึกนักเรียนให้อ่านแผนที่และการวัดผลการเรียนไม่สามารถวัดทักษะการอ่านได้ควย่าเสมอ" ดังนั้นการที่ผู้เรียบเรียงใช้วิธีนำเสนอแบบให้ค้นพบควยตนเองจึงเป็นสิ่งเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะการฝึกทักษะแผนที่เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนแผนที่ ถ้านักเรียนมีความเข้าใจในแผนที่อย่างควยแล้วก็จะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและควยควยจากข้อมูลในแผนที่ได้

จากผลการวิเคราะห์หนังสือเรียนสังคมศึกษาทั้ง 5 เล่ม ทำให้พบข้อดีและข้อบกพร่องของหนังสือเรียน ทั้งใ้สรุปและอภิปรายผลดังกล่าวข้างต้น หากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือเรียน และผู้ที่ใช้หนังสือเรียนประกอบการเรียนการสอนได้นำข้อควยจากงานวิจัยนี้ไปพิจารณา และปรับปรุงคุณภาพของหนังสือเรียนเพื่อประโยชน์ของการเรียนการสอนสังคมศึกษา ผู้วิจัยจึงขอแนะนำผู้เกี่ยวข้องควยต่อไป

ขอเสนอแนะ

ขอเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ควรพัฒนาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาโดยกำหนดมโนทัศน์หลักเป็นขอบควยที่เห็นได้ชัดเจนในแต่ละระดับการศึกษา เช่น ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ตลอดจนในคำอธิบายรายวิชา เพื่อผู้เรียบเรียงจะได้นำเอาไปใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการพัฒนาหนังสือเรียนใ้ควยการเขียนหนังสือเรียนใ้ควยความสอดคล้องกับมโนทัศน์สังคมศึกษาหลัก
2. ควรนำผลการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษา ในหนังสือเรียนมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงหนังสือเรียนของกรมวิชาการใ้ควยขึ้น เพราะหนังสือเรียนของกรมวิชาการ ควรเป็นหนังสือเรียนที่สมบูรณ์และใ้ควยมาตรฐานที่สุด

3. ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการประเมินผลในการศึกษาความเพียงพอหรือความพร้อมในการเสนอ โนทัศน์สังคมศึกษาของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาอื่น ๆ

4. ควรส่งเสริมให้ครูสังคมศึกษา สำนักพิมพ์เอกชน และคณะกรรมการของกรมวิชาการ เขียนหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาโดยยึดคติทัศน์สังคมศึกษาหลักที่กำหนดจากจุดประสงค์ของหลักสูตร เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนสังคมศึกษากับนักเรียนอย่างสูงสุด

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

1. ควรมีโครงการในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ และประเมินหนังสือเรียนอย่างมีคุณภาพและมีระบบ เพื่อครูจะนำไปใช้ในการคัดเลือกหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน

2. ควรจัดทำรายการหนังสือสังคมศึกษาที่นักเรียนน่าจะต้องใช้ ซึ่งผ่านการวิเคราะห์ประเมินและคัดเลือกแล้ว

3. ส่งเสริมให้ครูรู้จักวิธีการใช้หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่มีลักษณะส่งเสริมในการศึกษา การสอน เพื่อพัฒนานิทัศน์สังคมศึกษาให้แก่นักเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสอนวิชาสังคมศึกษา

1. ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการเลือกใช้นักเรียนวิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนานิทัศน์ให้แก่นักเรียน

2. ควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการเลือกใช้นักเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ดีที่ได้มาจากการวิเคราะห์ และประเมินหนังสือเรียนอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อการพัฒนาให้นักเรียนให้แก่นักเรียน

3. ควรปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบสืบสอบหรือให้ค้นพบด้วยตนเองโดยยึดคติทัศน์สังคมศึกษาเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักพิมพ์และผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา

1. สำนักพิมพ์ควรมีการวิเคราะห์และสรุปมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักและมโนทัศน์ย่อยจากจุดประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา จุดประสงค์รายวิชาและคำอธิบายรายวิชาเพื่อเป็นกรอบหรือแนวทางในการพัฒนาหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาแต่ละรายวิชาและระดับชั้น
2. สำนักพิมพ์ควรส่งเสริมและจัดประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนและวิธีการสอนวิชาสังคมศึกษาใหม่ให้แก่ผู้เขียนหรือผู้เรียบเรียงเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือเรียบเรียงหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนการสอน
3. ผู้เรียบเรียงหนังสือวิชาสังคมศึกษาควรคำนึงถึงลักษณะและแนวโน้มของการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาและวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำเสนอ มโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่น่าสนใจ และพัฒนาทักษะในการคิดค้นเพื่อสืบสอบด้วยตนเองของผู้ใช้หนังสือเรียน
4. ในการเขียนควรคำนึงถึงมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักมากกว่าคำอธิบายรายวิชา เพื่อการนำเสนอให้มีการคิดการค้นพบมากกว่าการให้ข้อเท็จจริงของเนื้อหาแต่เพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์มโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และมโนทัศน์สังคมศึกษาในหนังสืออ่านประกอบของวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย
2. ควรมีการศึกษาความเข้าใจ ของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์สังคมศึกษาหลักที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์สังคมศึกษา ในหนังสือเรียนสังคมศึกษาในแต่ละระดับชั้นของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อครูได้มีโอกาสเลือกใช้หนังสือเรียนที่ดี